

Torenklanken

Bij de boerderij van Jan Wezel: zittende op de bank is Cornels de Gooijer druk bezig de netten te boeten. FOTO WATERLANDS ARCHIEF WAT002000543

VISSERS IN HET VELD door Lucie Koelemeijer

Het voorjaarsnummer van deze Torenklanken staat volledig in het teken van de binnenvisserij in het Wormer- en Jisperveld.

In de wateren rond de twee dorpen hebben beroepsvissers altijd hun activiteiten gehad. We schetsen de opkomst van deze bedrijfstak maar ook de neergang die in de 17e eeuw plaatsvond. De visvangst werd niet alleen door beroepsvissers uitgevoerd, maar menigeeen gooide, weliswaar zonder de nodige vergunningen, de netten uit om hun karig inkomen te vergroten. Tot op de dag van vandaag zijn vier beroepsvissers nog actief. We spraken met Arnold Werkhoven en oud-beroepsvisser Jan Saft uit Wormer.

Het bestuur van het Historisch Genootschap hoopt u in oktober a.s. te kunnen uitnodigen voor de uitgestelde Algemene Ledenvergadering. Dit met in achtneming van de coronamaatregelen die dan hopelijk versoepeld zijn.

De activiteiten die gepland staan voor de Open Monumentendag krijgen al meer vorm. Uitvoering zullen wij daarover berichten in de volgende Torenklanken. Voor nu: veel leesplezier.

‘He’we de gluur al uitgezet?’ ■

VAN HET BESTUUR door Peter Roos

Op het moment dat u deze editie van Torenklanken leest zijn de coronamaatregelen wellicht versoepeld en bent u waarschijnlijk gevaccineerd. Wij hopen daarom dat wij na de zomervakantie weer een aantal activiteiten kunnen gaan plannen. Allereerst staat het Open Monumentenweekend op de agenda. Onze commissie is al een tijd druk aan het werk om weer een mooie publicatie te verzorgen. Deze zal op 11 september worden gepresenteerd, met of zonder aanvullende activiteiten.

Op 21 oktober willen we dan onze uitgestelde Algemene Ledenvergadering houden, zoals gebruikelijk met een huishoudelijk gedeelte,

lezing en film. Uiteraard is ook de redactie van het Jaarboek reeds geruime tijd bezig om weer een Jaarboek te schrijven, we willen dan op 27 november onze Genootschapsdag organiseren met de uitreiking van het Jaarboek 2021 aan de leden, de presentatie van het Jaarboek en wellicht ook een lezing. Het bestuur prijst zich gelukkig met de vrijwilligers die zich door de corona niet uit het veld hebben laten slaan en verder zijn gegaan met hun activiteiten. Hierdoor kunnen we de draad snel weer oppakken.

Hopelijk snel tot ziens! ■

BOEK OVER DRUKKERIJ MEIJER

Bij uitgeverij Noord-Holland is een boek verschenen over de geschiedenis van Drukkerij Meijer uit Wormerveer. Oud-plaatsgenoot Jur Kingma en zijn dochter Vibeke zijn de auteurs van dit boek.

Het boek is te bestellen bij:
Stichting Uitgeverij Noord-Holland
www.uitgeverij-noord-holland.nl

Verkoopprijs: € 29,95 excl. verzendkosten. ■

WORMER- EN JISPERVELD NOG STEEDS EEN DANKBAAR OOGSTGEBIED door Jos Lap

Sinds hier mensen zijn, zijn er vissers

Tussen 1900 en 1925 was dit de woning van de visserman Jasper Saft in Jisp. Het huis is van circa 1850. In 1974 werd het houten huisje geschonken aan het Zuidermuseum in Enkhuizen. FOTO WORMER VERLEDEN IN BEELD

De oudste bewoners van onze streek waren boeren en, of vissers. Ze kwamen hier toen het land achter de duinen niet voortdurend meer overstroomde omdat de zeespiegel wat daalde. Toen het water weer steeg begonnen ze het land te beschermen door de aanleg van dammen en dijkjes. Allengs werd de hele regio ingepolderd al bleef er genoeg water over om te vissen.

In de late Middeleeuwen en daarna werd door ontwikkeling van productiemiddelen en daarmee de verhoging van de arbeidsproductiviteit de arbeidsverdeling steeds belangrijker

en kwamen er mensen die fulltime visser werden op de binnenwateren en die daarvan ook konden bestaan.

Van de aanvankelijke nederzetting Wormer – gelegen in de driehoek Enge Wormer-Wijde Wormer-Poel – wordt verondersteld dat de bewoners vooral leefden van de binnenvisserij. Later zouden zij zich ook zijn gaan bezighouden met haringvisserij op Zuiderzee en Noordzee.

Al in de zestiende en zeventiende eeuw was de paling een gewild artikel en niet alleen in Noord-Holland. Aanvankelijk gold Purmerend en later de Zaanstreek als centrum van

palingexport, vooral naar Engeland. Met aangepaste boten waarin de paling levend kon worden bewaard, werd deze naar Londen gebracht om daar verhandeld te worden.

Scheepvaart en visserij, in de zestiende eeuw nog zo belangrijk, namen in de zeventiende eeuw sterk af. Dat gold ook voor de visserij en scheepsbouw in Wormer. Door inpoldering en afdamming waren Wormer en Jisp niet meer bereikbaar voor de haringvloot. Het dorp verarmde sterk. Ook de beschuitbakkerij, stijfelmakerij en ventjagerij verdwenen, onder meer door kinderloosheid en 'het naar buiten trouwen' van rijke families waardoor kapitaal verdween en belastingopbrengsten verminderden. In 1680 werden in Wormer nog maar vier gezinshoofden als (binnen)visser genoemd die hun visrechten kregen van de eigenaren van het water.

Dat er aan het einde van de zeventiende eeuw hier maar vier 'beroepsvissers' waren kan een verkeerde indruk geven. Er waren daarnaast heel veel mensen die met netten vis vingen, maar die hadden geen formele rechten. In de Zaan, in de poldersloten en -plassen en in de doorbraken achter de dijken zat veel vis. Omdat het land niet zoveel opbracht zullen veel bewoners in de streek het boeren steeds hebben gecombineerd met visserij en jacht om aan voldoende eten te komen. Ook de latere pluimveefokkers voerden hun dieren wel met schubvis uit de sloot.

In 1630 werd besloten rond de bannen Wormer, Jisp en Nek een dijk aan te leggen omdat de oude landen dreigden te overstromen als gevolg van het opmalen van het water uit de omliggende droogmakerijen. In dit Wormer- en Jisperveld, zoals wij dat nu noemen, is altijd gevestigd door beroepsvissers.

Wij kennen ze vooral als palingvissers al worden er ook andere soorten vis zoals snoek, snoekbaars, karpers en brasem en tegenwoordig ook rivierkreeftjes gevangen en verhandeld.

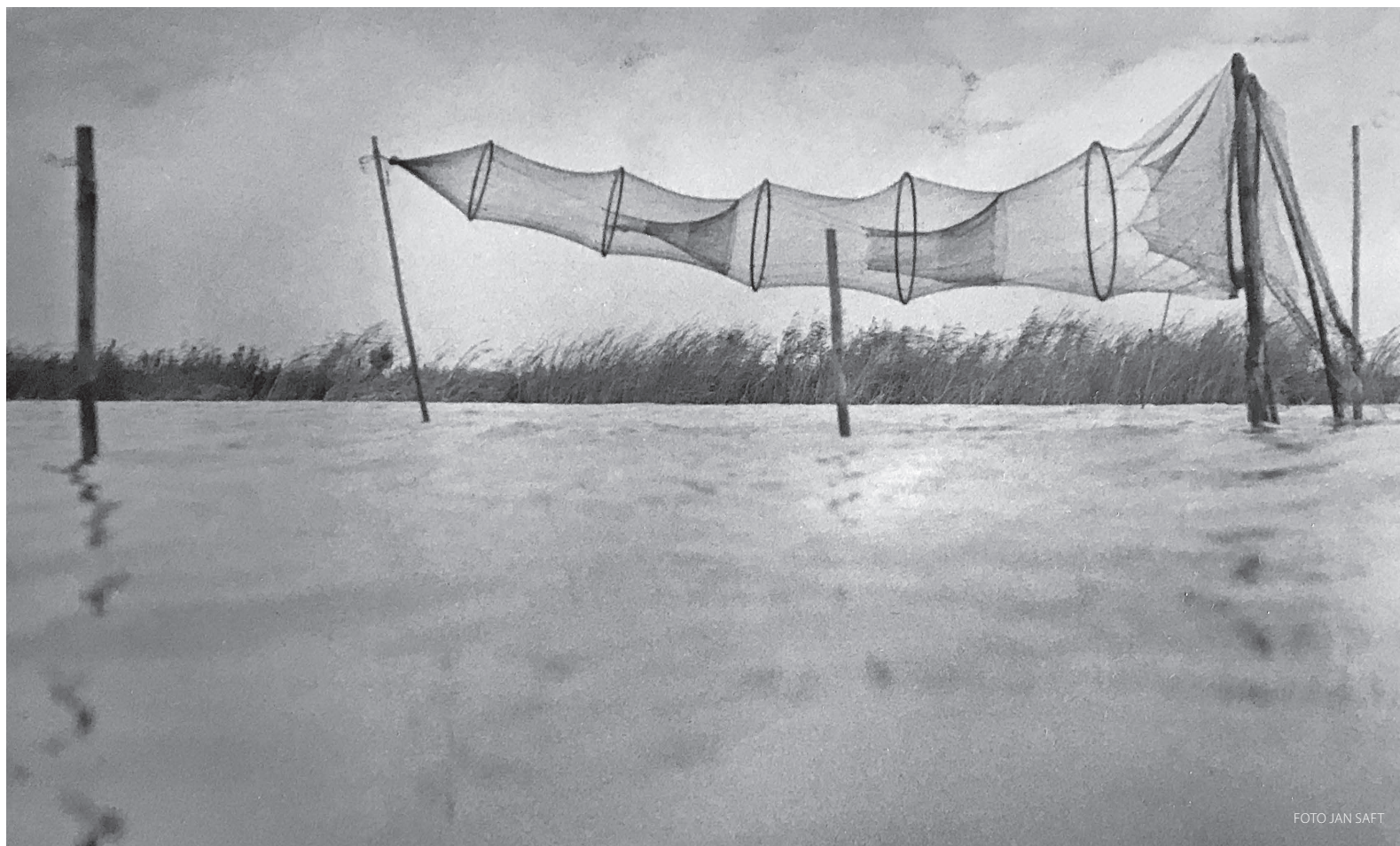

FOTO JAN SAFT

Vandaag de dag vissen er ook sportvissers die een vergunning hebben. En er is altijd illegaal gevestigd en dat gebeurt nog steeds. Door mensen met hengels en lieden die een fuik in de sloot achter hun huis zetten.

Wat de polder de vissers biedt, verandert met de tijd. Dat heeft te maken met wisselende kwaliteit van het polderwater, maar ook met ingrepen zoals het uitzetten van glasaal, pootaal en pootsnoek door de beroepsvissers.

Net als in 1680 zijn er ook nu formeel vier

beroepsvissers in het Wormer- en Jisperveld die de visrechten huren van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, de eigenaar van het water. Dat aantal beroepsvissers is in de loop der eeuwen sterk aan fluctuaties onderhevig geweest. In de vorige eeuw en het begin van deze eeuw bestond er voor het veld ook de Visserijvereniging Wormer en Jisp die wel achttien leden of meer heeft gehad. Een van de beroepsvissers in het veld is Arnold Werkhoven uit Jisp. De anderen zijn

Piet Ofman, Simon Bark en Jaap Schoute.

Werkhoven vist niet alleen hier in het veld maar onder meer ook op de Zaan, de Voorzaan en in het Noordhollands Kanaal. Hij pacht zo'n 1200 hectare water en kan daarvan bestaan, al handelt hij ook in vis die van elders komt. Werkhovens bedrijf bestaat al zo'n 140 jaar. Het is begonnen met Jan Ouweltjes en daarna overgenomen door de grootvader van Werkhoven, Piet Heijn en later door zijn zoon Ber Heijn. Arnold Werkhoven is in 1990

Visserij.

Donderdag 21 Maart hield de visserij vereniging „Wormer en Jisp“ een ledenvergadering in het café „Het Wapen van Wormer“ te Wormer. De opkomst was matig.

Uit het jaarverslag van den penningm. blijkt dat de ontvangsten bedroegen f 83.22 uitgaven f 30.40. Ergo een batig saldo van f 52.82.

Door den heer Commissaris der Koningin in de provincie Noordholland werd aan verschillende leden vergunning verleend voor het vangen van groene kikvorsen.

De voorzitter bracht voor deze bewerkstelling, waardoor de leden thans geheel vrij kikvorsen mogen vangen en vervoeren, een woord van dank aan den heer M. Nool door diens bemiddeling. Met de behandeling van de oproepingsbrief voor de alg. verg. van de hoofdvereniging Zoetwatervisserij der Ned. Heide Mij. kwamen de tongen los. De heren K. Saft en E. Roos meenden, dat de steunverleningen aan de vissers veel te wensen overlieten, ja dat zelfs door het hoofdbestuur voor deze groep van zelfstandigen weinig worden gedaan.

De heer Jan Ouweltjes Jbz. meende, dat aangedrongen moet worden op beperking van de aal- of paling invoer.

Met het voorstel van de Noordhollandse Bond „verhoging maat op baars“ kon de vereniging akkoord gaan.

De heer D. Vink, die periodiek moest aftreden, werd bij akklamatie herkozen.

Wormer en Jisper Advertentieblad 1 april 1935.

eigenaar geworden van het bedrijf dat hij vandaag de dag met zijn vrouw Marianne van Veen bestiert, maar ging al op zijn zevende met zijn opa mee uit vissen en wist al vroeg wat hij wilde worden.

„Ik was tien toen ik mijn eerste fuik maakte. Ik werkte er twee weken aan, in de schoolvakantie na het vissen met opa. Toen ik klaar was, was zijn commentaar: 'Dat lijkt nergens op'. Terwijl hij de hele tijd gezien had wat ik aan het doen was. Maar de volgende fuik was goed.

Het zou leuk zijn als mijn grootvader nog eens terug kon komen om te zien hoe we nu werken. Hoe de materialen van het vistuig veranderd zijn. We hebben nu een goed draaiend bedrijf, en natuurlijk werken we ook hard. Maar vroeger was het altijd armoe. Als je veel aal ving, kreeg je er niks voor want dan vingen anderen ook veel. Heb het wel meegemaakt dat mijn opa dan zei: 'We gaan ze gerookt verkopen, dat levert misschien wat op'. Wij de hele dag de paling schoonmaken, zouten en roken. Maar iedereen had goed gevangen en was op hetzelfde idee gekomen. Daar zaten we met 125 pond gerookte paling, we verkochten niks. Iedereen was al voorzien. Die vissers hebben toen wat zitten wroeten om aan een beetje inkomen te komen.”

Oud-beroepvisser Ber Heijn uit Wormer, de neef van Werkhoven, voorspelde in 2004 het einde van de beroepsbinnervisserij. Werkhoven begreep dat wel. Nogal wat boeren waren door de varkenspest overgegaan van het mesten van varkens naar het mesten van paling. Ze bouwden grote bassins en kochten glasaal en kweekten die op.

Werkhoven: „Wij kopen ook glasaal in en zetten dat uit in het veld. Het rendement, de hoeveelheid aal die je terugvangt tegenover wat je uitzet, is buiten veel lager dan in de kweekbakken in de stallen. De prijs van de glasaal ging met de komst van de gesubsidieerde mesterijen sky high, ook omdat er heel veel naar Zuidoost-Azië werd geëxporteerd. De toekomst zag er slecht uit. Door het nationale aalherstelplan, dat in alle landen van de Europese Unie moest worden ingevoerd, is het tij gekeerd.” In 2008 deed Ber Heijn – die vorig jaar overleed – zijn bedrijf over aan zijn neef Arnold Werkhoven.

Werkhoven maakt met de drie andere vissers werkafspraken om te voorkomen dat er roofbouw wordt gepleegd. Het totaal aantal fuiken mag niet meer zijn dan 250. En er zijn ook perioden in het jaar waarin niet gevist mag

worden. Ze zetten ook vis uit om te kunnen blijven oogsten, dat is een kostbare aangelegenheid. De 500 hectare water in het Wormer- en Jisperveld is voor een beroepvisser te weinig om van te bestaan. Vandaar dat ze ook elders water huren. De meeste vis wordt verkocht aan het buitenland.

Zwarte baars is een visonkruid

De beroepsvissers in het Wormer- en Jisperveld waren lange tijd verenigd in de Visserijvereniging Wormer en Jisp. Uit een notulenboek dat bewaard is gebleven en dat de verslagen bundelt van 21 december 1949 tot 20 november 2008 – waarna de vereniging werd opgeheven – geven een aardig inkijkje in deze wereld.

Zijn er de laatste jaren vier beroepsvissers actief in het Wormer- en Jisperveld, het notulenboek maakt melding van achttien leden die de presentielijst van de vergadering van 23 november 1957 hebben getekend en dan weten we niet of iedereen aanwezig was. In 1940 zouden er vijftig vissers met een

vergunning voor het veld zijn geweest. In de vergadering van 1951 – er waren vijftien leden aanwezig – wordt afgesproken dat er geen vissers meer bij konden komen: 'Er moer ergens een grens zijn'.

Opmerkelijk is ook dat waar de contributie per visser in 1949 12,50 gulden per jaar was, dit in 2007 is opgelopen tot 1250 euro per vergunninghouder. Het geld wordt gebruikt om vis uit te zetten. Daarmee zijn aanzienlijke bedragen gemoeid. Begin deze eeuw gaat het dan om zo'n 8000 tot wel 12.000 euro aan glasaal en verschillende soorten pootvis. Glasaal is kostbaar gezien een besluit naar aanleiding van de rondvraag in 1998: 'Als er in de Zaan glasaal wordt signaleerd (bij Gerkens Cacao) zullen alle leden proberen hier wat van te vangen voor in de polder.'

In 1954 wordt gevraagd of er niets 'aan het vandalisme door sommige jongelui te doen was daar dit soms op het water meer dan erg was en er ook veel schade aan vistuig was'. Een kwestie die vaker terugkomt. Ook wordt geklaagd over vernieling van fuiken als

Beroepvisser Arnold Werkhoven actief in het Wormer- en Jisperveld. FOTO AANGELEVERD

Egge Roos, veehouder en visser, achter zijn boerderij Oosteinde 48 Wormer. Op de achtergrond molen de Koker. Egge was volgens het notulenboek tot 1950 voorzitter van de Visserijvereniging Wormer en Jisp. FOTO WATERLANDS ARCHIEF WAT002001908

gevolg van een roeirally (1997) en door de toenemende recreatievaart.

Er worden ook diverse keren opmerkingen gemaakt als de ene visser vindt dat de ander zijn fuiken te dicht bij die van hem zet. De voorzitter vraagt dan of ze rekening met elkaar willen houden.

Klachten zijn er wanneer sluiswachters die tot 75 meter buiten de sluis mogen vissen om hun inkomen wat aan te vullen hun fuiken veel verder weg zetten. 'Wel meer dan 300 meter.' In 1999 wordt gevraagd of er bij de waterinlaat Neckermolen geen rooster geplaatst kan worden in verband met de vele krabben die er het veld binnen komen die voor veel schade aan de fuiken zorgen. Veel eerder (1951) wordt vastgesteld dat gemaal de Ceres in de zomer veel jonge snoekbaars uitmaalt naar de Zaan. In datzelfde jaar wordt voorgesteld om toch vooral de zwarte baars weg te vangen, 'daar

dit een visonkruid is en ze veel voedsel wegvangen voor de edeler vissoorten'.

Regelmatig wordt gevraagd of er niet wat meer gebaggerd kan worden. 'Er zijn sloten in het veld waar je bijna niet meer kunt varen'.

Er is ook overleg met hengelsportvereniging HVZ (1992) van wie de leden ook in het Wormer- en Jisperveld mogen vissen. HVZ betaalt 'de halve huurprijs en een bijdrage uit de vergunningen die worden uitgegeven aan ingelanden van voormalig Hoogheemraadschap Wormer, Jisp en Nek'. Deze leden mogen alleen met hengels vissen en geen aal vangen. Een besluit waarover veel gesteggeld is.

Vaker wordt geconstateerd is dat een van de leden 'aan het samenvissen is geweest met iemand die geen visvergunning heeft'. Hij krijgt een brief. Bij een volgende overtreding wordt zijn vergunning ingehouden.

Er is ook veel kritiek wanneer de landinrichtings-

commissie dammen gaat aanleggen in verband met de bereikbaarheid van weilanden. Daardoor wordt per saldo de hoeveelheid viswater kleiner. De landinrichtingscommissie betaalt een schadevergoeding.

De vereniging huurt het viswater van het waterschap. En afgesproken is met het waterschap dat alle beroepsvisser lid moeten zijn van de vereniging. 'We kunnen het polderwater weer huren van het waterschap van 1 juli 1980 tot en met 30 juni 1986 voor 1500 gulden per jaar.'

In 1978 wordt gevraagd waarom het polderpeil altijd vijf centimeter te laag is. Er wordt daarover een brief gestuurd naar het hoogheemraadschap van de polder.

In 1977 wordt bezwaar gemaakt tegen een nieuwe fabriek voor Van Gelder Zonen vanwege het te warme koelwater dat op de sloten geloosd zal worden. Eerder is daar al vissterfte geconstateerd en werd opgemerkt

dat 'er veel jonge aal bij de Eendracht verloren ging' door de inlaat van koelwater. Ook het probleem van botulisme dient zich aan.

Begin jaren zeventig willen vissers aal vangen met 'elektrische apparaten' omdat er door veel stroperij en recreatie het met fuiken vangen van aal steeds moeilijker wordt. Opmerkingen over stroperij van aal komen in heel veel jaarvergaderingen terug alsook het verzoek aan het waterschap en aan de waterpolitie om meer toezicht te houden.

In 1971 vraagt een visser om als er schaatsen op tv is geen vergadering te houden. En in de vergadering van december 1994 krijgt visser Piet Heijn een boekenbon voor '45 jaar zitting in het bestuur'.

In de jaren zeventig wordt de Engewormeringsloot bijgehuurd als de huurder ermee ophoudt. 'De ringsloot profiteert ook van onze visuitzettingen.' ■

VOOR PALING MOEST JE BIJ SAFT ZIJN door Lucie Koelemeijer

Generaties lang heeft de familie Saft uit Wormer het beroep van visser uitgeoefend. Opa Saft was visser, diens zoon volgde hem op en ook de derde generatie was te vinden op de wateren in en rond het Zwet.

Jan Saft vertelt: „Al heel jong werd ik aan het werk gezet. Voor schooltijd, zo rond vier uur 's morgens, uit bed en met mijn vader het Zwet op om de vislijnen binnen te halen. Dan snel naar school en na schooltijd naar opa en oma om nieuwe haken aan de lijnen te maken voor de volgende dag. Zodra de lagereschooltijd erop zat, kwam ik als twaalfjarige bij mijn vader te werken.

Heel gebruikelijk in die tijd. Vader Jan, eigenlijk accountant van beroep, besloot uiteindelijk

toch voor het beroep van visser te kiezen, al was zij vrouw Trien daar niet bepaald enthousiast over. Tenslotte moesten er negen hongerge kindermondjes gevuld worden en de visserij was toentertijd geen vetpot. Dat hield vader Jan niet tegen.

Zelf heb ik tot mijn vijftiende allerlei goed betalende banen gehad, het verdiende geld werd geïnvesteerd in netten en andere kwaliteitsmaterialen. Dat gaf ons de mogelijkheid ons visgebied te vergroten en meer inkomen te verwerven. Al snel visten we ook op de Zaan, in de Kalverpolder, de Nauernaschevaart, de Marker- en Knollendammervaat en de Tapsloot, de verbindingssloot tussen Oost- en Westknollendam.”

Broer Fons bevestigt het verhaal van zijn broer. Ook hij werd als oudste zoon al op jonge leeftijd vroeg uit zijn bed gehaald om in de roeiboot met zijn vader het Zwet op te gaan. Fons aan de riemen, zijn vader de netten uitgooiend. Deze werden met stokken op hun plek gehouden. 'En o wee als je eroverheen voer!' Ook werd er met lijnen gevist, aan de haken werden door hem de wurmen vastgemaakt. De lier waarmee de boot aan wal gehaald werd staat nog steeds bij hem in de achtertuin. Maar het vissersberoep trok Fons niet, het water wel. Hij bracht zijn werkzaam leven later door op de grote vaart, als kok.

Broer Jan: „Ik was geen binnenmens, vond het heerlijk om buiten te zijn. Vanaf 1954 heb ik altijd met heel veel plezier gewerkt. Eerst dus met mijn vader, na zijn overlijden met broer Peter. In de zomer rookten we de binnengehaalde alen. Een gedeelte bewaarden we voor de feestmaand december.”

En lachend: „Nee, zelf aten we niet zo vaak vis, dan at je toch je eigen verdiensten op. Later bracht ik mijn moeder regelmatig een paar schoongemaakte palinkjes, waar ze van

smulde. Voor paling moest je bij Saft zijn. Dat was alom bekend.

De snoekbaars die we vingen werd afgeleverd bij een visverwerkend bedrijf, onder meer in Akersloot. Vanaf '72 heb ik 35 jaar samengewerkt met Ber Heijn. We konden het uitstekend met elkaar vinden. Er is nooit een onvertogen woord gevallen. Een pracht kerel. Ik mis hem tot op de dag van vandaag.” ■

Saft bezig met het binnenhalen van de oogst. FOTO AANGELEVERD

Zo zag de vissersjol van Saft eruit. FOTO WATERLANDS ARCHIEF WAT120002623

Jan (rechts) en Peter Saft bezig met herstel van de netten. FOTO FAMILIE SAFT

Een mooie vangst in de fuik van Jan Saft. FOTO FAMILIE SAFT

AGENDA 2021

Onder voorbehoud:

- ▶ **Zaterdag 11 september**
Open Monumentendag
- ▶ **Donderdag 21 oktober**
Algemene ledenvergadering met lezing
- ▶ **Zaterdag 20 november**
Uitreiking Jaarboek 2021

Gaat u verhuizen? Of heeft u een ander e-mailadres? Laat het ons weten!

*Schriftelijk: Historisch Genootschap Wormer p/a De Lindeboom 22,
1531 PM Wormer. E-mail: secretaris@genootschapwormer.nl*

COLOFON

Torenklanken is een kwartaaluitgave van het Historisch Genootschap Wormer.
Een lidmaatschap kost € 17,50 per jaar.

Redactie

Frans Koelemeijer (eindredactie), Lucie Koelemeijer, Jos Lap,
Wietske van Soest (opmaak)
Redactieadres: Dorpsstraat 176, 1531 HR Wormer
E-mail: torenklanken@genootschapwormer.nl

Bestuur

Peter Roos, voorzitter
Arthur van Haarlem, secretaris
Marc van der Hout, penningmeester
Marc Grandiek
Nico Koelemeijer
Albert Stol

Jaarboek

Redactie: René van Maanen, Els Mak, Nico Koelemeijer,
Dick Pranger
E-mail: jaarboek@genootschapwormer.nl

Fotowerkgroep

Carla Koetsier, Rita van de Wiel,
Henk Wijngaards

Beschuitstorencommissie

Mart Daas, Frans Götz, Frans Hanegraaf, Albert Stol

Commissie omd 2019

Frans Koelemeijer, Lucie Koelemeijer, Albert Stol, Henk Wijngaards

Historisch Genootschap Wormer

De Lindeboom 22, 1531 PM Wormer, 075 - 888 02 79
Opgericht: 14 december 2005
KvK-nummer: 34242956
Rabobank: IBAN NL43 RABO 0114 5401 79
E-mail: secretaris@genootschapwormer.nl
Website: www.genootschapwormer.nl
Facebook: Historisch Genootschap Wormer

